

คุณค่าทางสังคมของงานอาสาสมัครของอาสาสมัครชุมชน

อภิรดี วงศ์ศิริ

สาขาวิชาสังคมศาสตร์ กลุ่มวิชาพัฒนาสังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณค่าทางสังคมของงานอาสาสมัครของอาสาสมัครชุมชน และ 2) ศึกษาความคาดหวังของอาสาสมัครชุมชนต่อค่าตอบแทนในการทำงานอาสาสมัคร โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่มีระดับการวิเคราะห์ในระดับปัจเจกบุคคล โดยดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายหลัก คือ อาสาสมัครชุมชนที่ทำงานอาสาสมัครทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ที่ได้รับค่าตอบแทนและไม่ได้รับค่าตอบแทน จำนวน 20 คน ด้วยวิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยใช้แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า คุณค่าทางสังคมของงานอาสาสมัครนั้นเกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน โดยในระดับบุคคลก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น การสื่อสารกับบุคคล การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และการเสริมสร้างเครือข่าย ส่วนในระดับชุมชนก่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาภายในชุมชน เช่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การส่งเสริมภาพลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ในส่วนของความคาดหวังต่อค่าตอบแทนในการทำงานอาสาสมัคร พบว่า อาสาสมัครชุมชนส่วนใหญ่ไม่ได้คาดหวังค่าตอบแทนในการทำงานอาสาสมัครแต่อย่างใด แต่หากมีการพิจารณาการให้ค่าตอบแทน อาสาสมัครชุมชนก็เล็งเห็นเป็นเรื่องที่ดีและมีประโยชน์ เนื่องจากการทำงานอาสาสมัครมีต้นทุนและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าเดินทาง ค่าอินเทอร์เน็ต ค่าอาหารและเครื่องดื่ม แต่ถึงไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ ก็ไม่ได้เป็นข้อจำกัดในการเข้าร่วมทำงานอาสาสมัคร เนื่องจากอาสาสมัครชุมชนทำงานอาสาสมัครด้วยใจรัก ด้วยความเสียสละ และถือเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติ

คำสำคัญ: คุณค่าทางสังคม งานอาสาสมัคร อาสาสมัครชุมชน ความคาดหวังต่อค่าตอบแทน

รับบทความ: 23 มกราคม 2566

แก้ไขเสร็จ: 29 พฤษภาคม 2566

ตอบรับบทความ: 22 มิถุนายน 2566

The Social Value of Voluntary Work of the Community Volunteers

Aphiradee Wongsiri

Department of Social Sciences, Social Development Program, Faculty of Humanities and Social Sciences, Khon Kaen University

Abstract

The research article aims to examine: 1) the social value of voluntary work performed by community volunteers, and 2) their compensation expectations for voluntary work. This study employed a qualitative research approach, and the unit of analysis was at the individual level. The in-depth interviews were conducted with 20 community volunteers derived from purposive sampling technique who worked formally and informally in voluntary work both with and without receiving compensation as this study's target group. Interview guideline was used as an instrument to collect data, and this study used content analysis for data analysis.

The study findings indicated that volunteer work holds social value at individual and community levels. At the individual level, it was found to facilitate personal growth and development in diverse domains, including interpersonal communication, behavioral modification, and network enhancement. At the community level, it was found to foster development by encouraging participation and utilization of leisure time, enhancing community image, and cultivating sentiments of affection, solidarity, and mutual assistance. Furthermore, regarding compensation expectations in voluntary work, most community volunteers did not anticipate remuneration for their voluntary services. However, community volunteers perceived compensation as beneficial and practical due to the expenses incurred, including travel, internet, food and beverage costs. It was also found that uncompensated status did not impede involvement in voluntary activities; therefore, community volunteers were found to perform their duties with love and sacrifice, considering it a necessary obligation.

Keywords: Social Value, Voluntary Work, Community Volunteers, Compensation Expectations

Received: 23 January 2023

Revised: 29 May 2023

Accepted: 22 June 2023

บทนำ

อาสาสมัครกลายเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทยที่ช่วยยกระดับจิตใจของคนในสังคม ให้ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เสียสละเพื่อส่วนรวม และร่วมกันช่วยเหลือสังคม โดยไม่มุ่งหวังผลตอบแทน (นงนุช จิตตะเสโณ, 2561; สุนิตย์ เชรชษฐา และ วินัย เมฆไตรภาพ, 2548; อภิรดี วงศ์ศิริ, 2566) โดยอาสาสมัครร่วมมือกับภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม เช่น ภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และชุมชนในการแก้ไขปัญหาของสังคมร่วมกัน ส่งผลให้อาสาสมัครกลายเป็นกลไกสำคัญ ในการขับเคลื่อนในการแก้ไขปัญหาสังคมทั้งในภาวะปกติและวิกฤต ในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสาธารณสุข ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการศึกษา ด้านการเมือง และด้านการรักษาความปลอดภัย เป็นต้น (ชาญณรงค์ วงศ์วิชัย, 2560) อาสาสมัครกลายเป็นพลังหนุนเสริมที่สำคัญในการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม (นงนุช จิตตะเสโณ, 2561) เนื่องจากอาสาสมัครสามารถทำงานตอบสนองต่อปัญหาและความต้องการของชุมชนหรือของสังคมได้อย่างทันที่ และเน้นการทำงานในเชิงรุกส่งผลให้อาสาสมัครสามารถดำเนินการได้ก่อนหน่วยงานอื่น ๆ (ปิยากร หวังมหาพร, 2556) ด้วยเหตุนี้ การมีอาสาสมัครเข้ามาช่วยสนับสนุนการทำกิจกรรมด้านต่าง ๆ ถือเป็นกลไกที่สำคัญในการพัฒนาอย่างยั่งยืนภายใต้การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยส่งเสริมให้ประชาชนสามารถใช้ความรู้ ความสามารถ และความเชี่ยวชาญของตนเอง ในการทำประโยชน์เพื่อผู้อื่นและเพื่อส่วนรวมในกิจกรรมอาสาสมัครต่าง ๆ ทั้งในนามของกลุ่มอาสาสมัครหรือองค์กรอาสาสมัครที่อยู่ในรูปแบบทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ อาสาสมัครทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการล้วนก่อให้เกิดคุณค่าทั้งทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม (ปิยากร หวังมหาพร, 2556; ศุภรัตน์ รัตนมุขย์, 2548; Rochester et al., 2010; VolunteeringWA, 2015) เช่น คุณค่าทางเศรษฐกิจ อาสาสมัครช่วยลดภาระค่าใช้จ่ายภาครัฐ เนื่องจากกิจกรรมที่อาสาสมัครเข้าร่วมและดำเนินการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐ หรือภาคเอกชน (ปิยากร หวังมหาพร, 2556; ศุภรัตน์ รัตนมุขย์, 2548) ในขณะที่คุณค่าทางสังคม อาสาสมัครสามารถให้ช่วยเหลือแก่บุคคลอื่น เสริมสร้างความเหนียวแน่นและความเข้มแข็งของชุมชน เสริมสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และเสริมสร้างทุนทางสังคมของคนในชุมชนให้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ การเป็นอาสาสมัครช่วยให้เกิดการเรียนรู้และพัฒนาทักษะใหม่ ๆ ทำให้อาสาสมัครเกิดความมั่นใจและเป็นที่ยอมรับของบุคคลอื่น จนก่อให้เกิดการพัฒนาสภาวะจิตใจและอารมณ์ ให้มีความมั่นคงที่สูงขึ้น รวมถึงการเห็นคุณค่าในตัวเอง (ปิยากร หวังมหาพร, 2556; ศุภรัตน์ รัตนมุขย์, 2548; อภิรดี วงศ์ศิริ, 2563; Rochester et al., 2010) ดังนั้น การเป็นอาสาสมัคร ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการนั้น ได้สะท้อนถึงระดับการมีส่วนร่วมของพลเมืองระดับพื้นฐาน (Bittman & Fisher, 2006) อย่างไรก็ตาม กิจกรรมอาสาสมัครที่หลากหลาย ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการนั้น พบว่า อาสาสมัครผลิตผลงานที่ปราศจากมูลค่า

หรือต่ำกว่าราคาตลาด เช่น การให้บัตรกำนัลอาหารหรือการให้คำปรึกษาฟรี รวมถึงไม่มีราคาตลาด เช่น การสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของของชุมชนหรือการปกป้องสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความอยู่ดีมีสุขของชุมชนซึ่งเป็นสิ่งจับต้องและวัดได้ยาก (VolunteeringWA, 2015)

ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนจึงมีความสนใจศึกษาในประเด็นของคุณค่าทางสังคมที่เกิดขึ้นจากงานอาสาสมัครของอาสาสมัครชุมชนในบริบทของสังคมชนบทที่มีวิถีชีวิตที่ยึดโยงกับหลักพระพุทธศาสนา เช่น เป็นคนใจบุญสุนทาน ทำบุญทำกุศลโดยไม่หวังผลตอบแทน การเสียสละแบ่งปันให้ผู้อื่น การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น รวมถึงความสัมพันธ์ทางสังคมในลักษณะที่ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันนั้น คุณค่าทางสังคมของงานอาสาสมัครจะเป็นอย่างไร และอาสาสมัครชุมชนมีความคาดหวังอย่างไรต่อค่าตอบแทนในการทำงานอาสาสมัคร ประกอบกับในปัจจุบันได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับประเด็นอาสาสมัครมากมายในบริบทต่าง ๆ เช่น บทบาทของอาสาสมัคร ประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานของอาสาสมัคร ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมของอาสาสมัคร คุณลักษณะของอาสาสมัคร การพัฒนาศักยภาพของอาสาสมัคร การกำกับติดตามการดำเนินงานของอาสาสมัคร เป็นต้น แต่การวิจัยเชิงประจักษ์ในเชิงคุณค่าทางสังคมของงานอาสาสมัครมีค่อนข้างจำกัด ดังนั้น ผลการวิจัยครั้งนี้จะช่วยสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับคุณค่าทางสังคมของงานอาสาสมัครของอาสาสมัครชุมชน รวมถึงเป็นข้อมูลพื้นฐานในการออกแบบและพัฒนานโยบายที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริม และสนับสนุนงานอาสาสมัครทั้งในระดับประเทศและท้องถิ่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณค่าทางสังคมของงานอาสาสมัครของอาสาสมัครชุมชน
2. เพื่อศึกษาความคาดหวังของอาสาสมัครชุมชนต่อค่าตอบแทนในการทำงานอาสาสมัคร

ขอบเขตของการวิจัย

กลุ่มเป้าหมายและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นศึกษาปรากฏการณ์ของอาสาสมัครชุมชน (Phenomenological Approach) และมีหน่วยในการวิเคราะห์ในระดับปัจเจกบุคคล (Individual Level) โดยมีกลุ่มเป้าหมาย คือ อาสาสมัครชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย ซึ่งมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informant) จำนวนทั้งหมด 20 คน ใช้การคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) สำหรับเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ มีรายละเอียด ดังนี้ 1) ต้องเป็นอาสาสมัครที่มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป 2) ต้องเป็นอาสาสมัครที่ทำงานอาสาสมัครที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเพื่อชุมชนหรือสังคมในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านสาธารณสุข ด้านการรักษาความสงบ และความปลอดภัย ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมและวัฒนธรรม หรือด้านอื่น ๆ ทั้งได้รับค่าตอบแทน

และไม่ได้รับค่าตอบแทน และ 3) ต้องมีประสบการณ์การทำงานอาสาสมัครเป็นทางการ และไม่เป็นทางการเพื่อชุมชนหรือสังคมอย่างต่อเนื่อง พื้นที่ในการศึกษา คือ เขตอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เนื่องจากเป็นพื้นที่วิจัยเดิมของผู้วิจัยที่ทำการศึกษากับอาสาสมัครสาธารณสุขกับชมรมอาสาสมัครท้องถิ่น และเมื่อมีการต่อยอดจากการศึกษาเดิมผู้วิจัยจึงได้เลือกใช้พื้นที่เดิมเป็นพื้นที่ในการศึกษาครั้งนี้

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยคุณค่าทางสังคมของงานอาสาสมัครของอาสาสมัครชุมชนในครั้งนี้ได้มีการเชื่อมโยงกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อหาความหมาย และตีความปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากงานอาสาสมัครในประเด็นของคุณค่าทางสังคมและความคาดหวังต่อค่าตอบแทน ภายใต้บริบทชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่ยึดโยงกับหลักพระพุทธศาสนา เช่น การเป็นคนใจบุญสุนทาน การทำบุญทำกุศลโดยไม่หวังผลตอบแทน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การเสียสละแบ่งปันให้ผู้อื่น การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ความสัมพันธ์ในเชิงสังคมในลักษณะที่ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันนั้น (อภิรดี วงศ์ศิริ, 2566; อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2565) รวมถึงการเป็นอาสาสมัครชุมชนนั้นอยู่บนพื้นฐานองค์ประกอบ 4 ประการ ได้แก่ เจตจำนงที่อิสระที่จะเลือกกระทำหรือไม่กระทำ ความรับผิดชอบต่อสังคม การไม่มุ่งหวังผลตอบแทนในรูปแบบของเงินตรา และการกระทำที่อยู่นอกเหนือความคาดหวังว่าจะต้องทำตามภาระหน้าที่ (ศุภรัตน์ รัตนมุขย์, 2551) ซึ่งจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในแง่ของการพัฒนาชุมชน ความเข้มแข็งของชุมชน การหลอมรวมของชุมชน การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและการเรียนรู้ตลอดชีวิตของอาสาสมัครชุมชน (Rochester et al., 2010) ดังภาพที่ 1 โดยอาสาสมัครชุมชนในการวิจัยนี้ คือ อาสาสมัครที่เป็นคนในชุมชน และมีความตั้งใจและเต็มใจที่จะช่วยเหลือบุคคลอื่น ชุมชน หรือสังคม โดยเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการอย่างต่อเนื่อง ทั้งได้รับค่าตอบแทนและไม่ได้รับค่าตอบแทน ส่วนคุณค่าทางสังคม หมายถึง คุณค่าที่สะท้อนถึงสิ่งที่เกิดจากการทำงานอาสาสมัคร เช่น ความสัมพันธ์ของคนในชุมชน การช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความสามัคคีและความเข้มแข็งของชุมชน รวมถึงการสร้างเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือในการวิจัย คือ แนวทางการสัมภาษณ์ (Interview Guideline) ซึ่งครอบคลุมประเด็นคุณค่างานอาสาสมัคร กิจกรรมอาสาสมัคร และความคาดหวังต่อค่าตอบแทนในการทำงานอาสาสมัคร โดยได้ผ่านการรับรองจากศูนย์จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น เลขที่โครงการ HE633144

การรวบรวมข้อมูล

การวิจัยคุณค่าทางสังคมของงานอาสาสมัครของอาสาสมัครชุมชนในครั้งนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาความหมายและตีความปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจากงานอาสาสมัครในประเด็นของคุณค่าทางสังคม และความคาดหวังต่อค่าตอบแทนในการทำงานอาสาสมัคร ซึ่งเป็นขอบเขตในการศึกษาครั้งนี้ โดยดำเนินการด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลเดือนกุมภาพันธ์ 2564 และมีการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลเพื่อให้ข้อมูลมีความแม่นยำและป้องกันความผิดพลาด โดยเป็นการตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูลที่พิจารณาจากแหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคลที่แตกต่างกัน (บุษกร เชี่ยวจินตาทานต์, 2561)

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยแยกส่วนประกอบความสำคัญตามประเด็นที่ศึกษา และจัดหมวดหมู่ของข้อมูลเพื่อวิเคราะห์เนื้อหาตามประเด็นการศึกษา รวมถึงเชื่อมโยงประเด็นของส่วนประกอบต่าง ๆ ของเนื้อหา พร้อมทั้งสรุป

เป็นข้อค้นพบจากการศึกษา (รัชนีชีวาต์ ต้นตฤกุลวรา และคณะ, 2564) เพื่อหาความหมาย และตีความปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยประกอบไปด้วย 3 ส่วน โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. คุณลักษณะทั่วไปของอาสาสมัครชุมชน

ผลการวิจัยคุณค่าทางสังคมของงานอาสาสมัครของอาสาสมัครชุมชนในเขตพื้นที่อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย เก็บรวบรวมจากอาสาสมัครชุมชน จำนวน 20 คน โดยอาสาสมัครชุมชนเป็นเพศหญิงทั้งหมด อายุต่ำสุด คือ 44 ปี และสูงสุด คือ 65 ปี ส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา และประกอบอาชีพเกษตรกร มีรายได้ต่อเดือน ต่ำสุด คือ 1,600 บาท และสูงสุด คือ 10,000 บาท อาสาสมัครชุมชนเป็นทั้งอาสาสมัครที่เป็นทางการ เช่น อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) อาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน (อปพร.) ชูรักษาความปลอดภัยหมู่บ้าน (ชรบ.) และจิตอาสาพระราชทาน 904 เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การทำงานอาสาสมัครที่เป็นทางการอาจจะได้รับค่าตอบแทนที่เป็นรายเดือน รายครั้ง หรืออาจไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ ในขณะเดียวกัน อาสาสมัครชุมชนก็เป็นอาสาสมัครที่ไม่เป็นทางการที่ไม่ได้รับค่าตอบแทนใด ๆ เช่น อาสาสมัครทำความสะอาดชุมชน และช่วยเหลืองานบุญประเพณีของชุมชน โดยอาสาสมัครชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมอาสาต่าง ๆ ด้วยเหตุผลที่หลากหลาย เช่น การได้รับความสุขทางใจ การได้ทำบุญช่วยเหลือคนอื่น การมีใจรักที่ต้องการเป็นอาสาสมัคร การได้รับการชักชวนจากเพื่อน การต้องการช่วยเหลือชุมชน การได้เห็นตัวอย่างจากบุคคลอื่น หรือสมาชิกในครอบครัว และการต้องการใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ เป็นต้น

2. คุณค่าทางสังคมของงานอาสาสมัคร

อาสาสมัครชุมชนมีความคิดเห็นต่อคุณค่าทางสังคมของงานอาสาสมัครไปในทิศทางเดียวกัน คือ งานอาสาสมัครไม่ว่าจะเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ หรือจะได้ค่าตอบแทนหรือไม่ได้ค่าตอบแทนนั้น ต่างให้คุณค่าไม่แตกต่างกัน เนื่องจากการทำงานอาสาสมัครทุกประเภทล้วนมีคุณค่าในตัวเอง โดยเฉพาะคุณค่าทางสังคมที่เกิดขึ้นจากงานอาสาสมัครนั้นมีอยู่มากมาย ทั้งในระดับบุคคลและระดับชุมชน เช่น ในระดับบุคคล จากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ที่ผ่านมา อาสาสมัครชุมชนได้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ที่ได้รับจากการอบรมจากหน่วยงานที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ เช่น การอบรมเรื่องการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ไม่ว่าจะเป็นการสวมใส่หน้ากากอนามัย การใช้เจลแอลกอฮอล์ล้างมือ และการเว้นระยะห่างทางสังคม ส่งผลให้เกิดการตระหนักและใส่ใจในการป้องกันตนเองมากขึ้น ในขณะเดียวกัน อาสาสมัครชุมชนก็สามารถนำความรู้

ที่ได้รับจากการอบรมนำไปปฏิบัติในสถานการณ์จริง เช่น การออกแจกเจลแอลกอฮอล์ และหน้ากากอนามัยให้กับสมาชิกในชุมชน การติดตามและตรวจสอบบุคคลในการเข้า-ออกในพื้นที่เพื่อรายงานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบ โดยอาสาสมัครชุมชนกล่าวไว้ว่า “...ใช้เสื้อคอกยังไม่หนักเท่าโควิดนะ เพราะใช้เสื้อคอกยังไม่เป็นโรมันป้องกันลูกน้ำยุงลายทันนะ แต่โควิดจะอันตรายที่สุดเลยนะ ใส่ทั้งแมส ใส่ทั้งหน้ากาก ใส่ทั้งรองเท้าบูท ใส่ทั้งผ้ายาง ถุงมือ พร้อมเรียบบรรยากาศเลย...” (ลำสิ มุ่งสามารถ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กุมภาพันธ์ 2564)

นอกจากนี้ อาสาสมัครชุมชนเกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ด้านการสื่อสารกับบุคคลอื่น ไม่ว่าจะเป็นการสื่อสารกับสมาชิกในชุมชน การสื่อสารกับผู้สูงอายุ และการสื่อสารกับผู้ป่วยหรือผู้พิการ อาสาสมัครชุมชนจะที่มีวิธีการสื่อสารแตกต่างกันออกไป ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และบริบทของผู้รับบริการ เพื่อลดความขัดแย้ง และสร้างความเข้าใจที่ตรงกัน ทำให้การทำงานของอาสาสมัครของอาสาสมัครชุมชนสำเร็จและบรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้
- 2) ด้านการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม อาสาสมัครชุมชนที่ได้รับความรู้เรื่องเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพจะมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองในการใส่ใจสุขภาพและรักษาสุขภาพของตนให้แข็งแรง เพื่อลดการเจ็บป่วยจากโรคต่าง ๆ เช่น การปรับเปลี่ยนวิธีการรับประทานอาหารเพื่อป้องกันโรคเบาหวาน และมีการออกกำลังกายเป็นประจำสม่ำเสมอ เป็นต้น และ
- 3) ด้านการเสริมสร้างเครือข่าย อาสาสมัครชุมชนได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหลากหลายระดับจากหน่วยงานต่าง ๆ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ บุคลากรทางการแพทย์ เจ้าหน้าที่ของรัฐ เจ้าหน้าที่ท้องถิ่น รวมถึงตัวแทนอาสาสมัครชุมชนจากพื้นที่อื่น ๆ ทำให้อาสาสมัครชุมชนได้เสริมสร้างเครือข่ายการทำงานของตนเอง นอกจากนี้ เครือข่ายของอาสาสมัครชุมชนยังช่วยสนับสนุนการทำงานของอาสาสมัครให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เช่น หากอาสาสมัครชุมชนติดขัดตรงไหน สามารถขอความช่วยเหลือจากเครือข่ายของตนเองได้ทันที บนพื้นฐานของความสัมพันธ์ทางสังคมในแนวราบที่มีความคล้ายคลึงกัน ทำให้เกิดความ สนิทสนม คุ่นเคยกันได้ง่าย ดังที่อาสาสมัครชุมชนได้อธิบายเพิ่มว่า “...แต่บ้านเรามันรู้จักกัน ทำความรู้จักกันง่าย ก็ทักทายกันธรรมดา บ้านเราทักทายกันดีหน่อย ไม่ค่อยหยิ่งก็เลยเข้ากันได้ง่ายหมดอะไรอย่างนี้...” (ทองปาน สุชี, การสื่อสารส่วนบุคคล, 12 กุมภาพันธ์ 2564)

อย่างไรก็ตาม มีอาสาสมัครชุมชนบางส่วนได้ให้ความคิดเห็นในทางตรงกันข้าม ในประเด็นของการสื่อสารกับบุคคลอื่นเพิ่มเติมไว้ว่า การทำงานอาสาสมัครบางครั้งต้องเผชิญกับความตึงเครียด เพราะบุคคลที่อาสาสมัครชุมชนไปให้บริการนั้นอาจไม่เข้าใจในกระบวนการทำงานของอาสาสมัครเท่าที่ควร จนนำไปสู่ความไม่พอใจระหว่างกันขึ้นมา ซึ่งวิธีการแก้ไขปัญหาก็เกิดขึ้นนั้น อาสาสมัครชุมชนเลือกใช้วิธีการหลีกเลี่ยง คือ การให้อาสาสมัครชุมชน ท่านอื่นเข้าไปให้บริการแทน และอธิบายถึงกระบวนการทำงานของอาสาสมัครในแต่ละกิจกรรมที่ได้รับมอบหมายให้ดำเนินการ

เพื่อให้ผู้รับบริการได้รับทราบ และลดปัญหาความขัดแย้งที่อาจจะเกิดขึ้นและส่งผลกระทบต่อการทำงานอาสาสมัครในอนาคต

ในระดับชุมชน อาสาสมัครชุมชนถ่ายทอดความรู้ที่ได้รับจากการอบรมให้กับสมาชิกในครอบครัวของตนเองและสมาชิกในชุมชน จนทำให้เกิดการตื่นตัวของสมาชิกในชุมชนในการเฝ้าระวังและป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ภายในชุมชนร่วมกัน รวมถึงสามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นภายในชุมชน คือ สมาชิกในชุมชนให้ความร่วมมือและปฏิบัติตามคำแนะนำของอาสาสมัครชุมชนที่มาให้ความรู้ นอกจากนี้ งานอาสาสมัครยังเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาภายในชุมชน ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน ทำให้สมาชิกในชุมชนที่ว่างงานสามารถใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์โดยการสมัครเข้าร่วมทำงานอาสาสมัครต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สามารถส่งเสริมภาพลักษณ์ของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น เช่น ความรักความสามัคคีและการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของสมาชิกในชุมชน สอดคล้องกับคำอธิบายของอาสาสมัครชุมชนที่ว่า “...ก็มีอยู่ แต่ก่อนก็ไม่รู้เรื่องอะไรก็มี อสม. ผู้ใหญ่บ้าน ชรบ. ให้คำแนะนำเขา ชาวบ้านก็รู้สึกตื่นตัว เวลาเขาบอกว่ามีไข้เลือดออกนะ อสม. จะมาแนะนำวิธีการรักษาอย่างนั้น อย่างนี้ อย่างโควิดแบบนี้ อสม. ก็ไปแนะนำว่าต้องทำอย่างนั้น อย่างนี้นะ ใส่หน้ากากอนามัย ล้างมือ ถ้าไม่มีเจลก็ให้ล้างมือด้วยสบู่ เขาก็จะให้คำแนะนำ เราก็ให้คำแนะนำกับชาวบ้าน เขาก็มีความรู้ คนแก่ที่อยู่บ้านที่ไม่ไปในเมืองแบบนี้ ก็จะได้มีความรู้ด้วย...” (สมปอง คงสง่า, การสื่อสารบุคคล, 13 กุมภาพันธ์ 2564)

3. ความคาดหวังต่อค่าตอบแทนในการทำงานอาสาสมัคร

ความคาดหวังต่อค่าตอบแทนในการทำงานอาสาสมัครของอาสาสมัครชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ต่อให้งานอาสาสมัครนั้น ๆ จะมีค่าตอบแทนให้หรือไม่ให้ก็ตาม อาสาสมัครชุมชนเองก็พร้อมจะเข้าร่วมทำกิจกรรมอาสาสมัคร เพราะอาสาสมัครชุมชนที่เข้ามาทำงานอาสาสมัครนั้นล้วนมีใจรักและมาด้วยความสมัครใจ และมุ่งหวังจะเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยเหลือชุมชนของตนเอง ดังนั้น อาสาสมัครชุมชน จึงไม่ได้คาดหวังจะได้รับค่าตอบแทนไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของเงินหรือสิ่งของต่าง ๆ การที่อาสาสมัครชุมชนไม่ได้คาดหวังผลตอบแทนในการทำงานอาสาสมัครนั้น ส่วนหนึ่งได้จากการยึดหลักตามพระพุทธศาสนาที่เปรียบเสมือนเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ คือ การทำความดีหรือการช่วยเหลือผู้อื่นที่ยากลำบาก โดยไม่ได้มุ่งผลตอบแทน ทำให้อาสาสมัครชุมชน มีความสุขใจและความภาคภูมิใจในตัวเองที่ได้ช่วยเหลือผู้อื่น ได้รับความไว้วางใจและการยอมรับจากสมาชิกในชุมชน ดังการอธิบายเพิ่มเติมของอาสาสมัครชุมชนที่ว่าไว้ “...เข้าประชุมอะไร เขาก็ต้องเสนอมาก่อนว่าอันนี้ไม่มีค่าตอบแทน ไม่มีอะไรแล้ว จิตใจเราจะรับได้ไหม เราก็รับได้อยู่แล้วไง

เราไม่ต้องไปคิดว่า ไม่ได้แล้วก็ไม่เอา ไม่ได้ไม่ไปหรอก ไม่คิดเพราะว่าอยากจะไปช่วยเต็มใจไปไง...”
(ลำลี มุ่งสามารถ, การสื่อสารส่วนบุคคล, 13 กุมภาพันธ์ 2564)

ในขณะที่เดียวกัน อาสาสมัครชุมชนก็ได้รับการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัว เนื่องจากงานอาสาสมัครต้องเสียสละเวลาและแรงกายในการทำงาน ดังนั้น ความเข้าใจและการสนับสนุนจากสมาชิกในครอบครัวจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้อาสาสมัครชุมชน มีขวัญและกำลังใจในการทำงานอาสาสมัครมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม หากมีการพิจารณาการให้ค่าตอบแทนจากการทำงานอาสาสมัครอาสาสมัครชุมชนก็เล็งเห็นเป็นเรื่องที่ดีและมีประโยชน์ เนื่องจากการทำงานอาสาสมัครนั้นมีต้นทุนและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจริง เช่น ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงในการเดินทาง ค่าอินเทอร์เน็ตที่ใช้ในการติดต่อประสานงาน รวมถึงค่าอาหารและเครื่องดื่มที่อาสาสมัครชุมชนต้องรับผิดชอบเองด้วยเหตุนี้ อาสาสมัครชุมชนจึงใช้วิธีการเก็บรวบรวมเงินกับอาสาสมัครชุมชนคนอื่น ๆ เพื่อใช้เป็นค่าเดินทาง หรือค่าอาหารและเครื่องดื่มในการเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัคร ซึ่งถือเป็นการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของอาสาสมัครชุมชน อีกทั้งยังก่อให้เกิดความสนุกสนานระหว่างอาสาสมัครชุมชนเนื่องจากทุกคนได้รับประทานอาหารร่วมกันและได้แลกเปลี่ยนพูดคุยกันดังคำอธิบายเพิ่มเติมของอาสาสมัครชุมชนว่า “...ถ้าออกไปข้างนอกแม่จะสมัครรายวันแม่ไปแล้วนะวันนี้ 19 บาทถ้าสมัครอย่างต่ำ ถ้าต้องการรูตก็ประมาณ 20 บาท 32 บาทอย่างต่ำ...ก็มีบ้างแบบเธอออกบ้านนั้น ฉันออกบ้านนี้ เธอถึงไหนแล้วฉันถึงตรงนี้ส่งไลน์หากันได้ จากโทรมันเสียตั้งคันนะ พันหนึ่งที่ได้จาก อสม. ค่ารถก็เอาไปแล้ว ค่าน้ำก็เอาไปแล้ว ค่าอินเทอร์เน็ตค่าโทรก็เอาไปแล้ว...” (บัวขาว โชคชัย, การสื่อสารส่วนบุคคล, 11 กุมภาพันธ์ 2564)

นอกจากนี้ อาสาสมัครชุมชนบางส่วนที่ประกอบธุรกิจส่วนตัว อาจต้องสูญเสียรายได้บางส่วน เนื่องจากการต้องปิดร้านค้าเพื่อเข้าร่วมงานอาสาสมัครที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ เพราะถือเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติและรับผิดชอบต่อให้สำเร็จ ส่งผลให้ต้นทุนเกิดขึ้นดังกล่าว อาสาสมัครชุมชนต้องเป็นผู้แบกรับภาระและบริหารจัดการด้วยตนเอง เช่น อาสาสมัครชุมชนใช้วิธีการบริหารจัดการเวลาเพื่อผลัดเปลี่ยนเวลากับอาสาสมัครชุมชนท่านอื่นหากตนเองมีภารกิจที่อยู่ในช่วงเวลาดียวกัน จึงกลายเป็นเหตุผลสำคัญที่ทำให้อาสาสมัครชุมชนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครได้อย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

อภิปรายผลการวิจัย

อาสาสมัครชุมชนเป็นผู้มีจิตอาสาที่มีจิตใจคิดถึงผู้อื่นและอยากช่วยเหลือผู้อื่นโดยพื้นฐานทางสังคมของสังคมชนบทนั้นมีความเป็นเครือญาติ เป็นพี่เป็นน้อง ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด พี่พาทอาคัยซึ่งกันและกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

(อภิรดี วงศ์ศิริ, 2566) รวมถึงการได้รับอิทธิพลจากหลักพุทธศาสนา คือ ความเชื่อในการทำความดี การทำบุญทำทาน ที่เป็นระบบศีลธรรม (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2565) ส่งผลให้สมาชิกในชุมชนเกิดความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน เสียสละเพื่อช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความยากลำบาก และปรารถนาให้ผู้อื่นได้รับความสุข ในขณะเดียวกัน สิ่งที่อาสาสมัครชุมชนได้รับกลับคืนมา คือ บุญกุศลที่ช่วยให้เกิดความสุขทางใจ จากหลักพุทธศาสนาที่อาสาสมัครชุมชนนับถือ นั่น ทำให้การเข้าร่วมงานอาสาสมัครต่าง ๆ ของอาสาสมัครชุมชนนั้นไม่ได้มุ่งหวังค่าตอบแทนใด ๆ ขอเพียงให้ตนเองได้รับความสุขกาย สบายใจ และความภาคภูมิใจตอบแทนกลับคืนมา ซึ่งเป็นความปรารถนาสูงสุดของอาสาสมัครชุมชน สอดคล้องกับ ศุภรัตน์ รัตนมุขย์ (2551) ที่ระบุว่า อาสาสมัครเป็นบุคคลที่มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ภายใต้ความปรารถนาที่จะให้ มีความเห็นอกเห็นใจให้กับผู้อื่น และไม่มีแรงจูงใจที่จะรับสิ่งของตอบแทนใด ๆ จากสิ่งที่ตนเองได้กระทำเพื่อผู้อื่น ดังนั้น การทำงานอาสาสมัครของอาสาสมัครชุมชนได้สร้างคุณค่าทางสังคมมากมายทั้งในระดับบุคคล และระดับชุมชน กล่าวคือ ในระดับบุคคล ก่อให้เกิดการเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ และพัฒนาตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น การสื่อสารกับบุคคล การปรับเปลี่ยนพฤติกรรม และการเสริมสร้างเครือข่าย สอดคล้องกับ Handy and Mook (2011) ที่อธิบายถึงประโยชน์ของการเป็นอาสาสมัครในระดับบุคคลผ่านมุมมองทางเศรษฐศาสตร์ ไว้ว่า ประโยชน์ส่วนตัวที่เกิดขึ้นกับอาสาสมัคร คือ การรู้สึกดีที่เกิดจากการให้ (Warm Glow) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่อาสาสมัครได้รับประโยชน์จากการอบรม และได้ทักษะจากการเป็นอาสาสมัครถือเป็นการพัฒนาทุนมนุษย์ของอาสาสมัคร ซึ่งนำไปสู่การเรียนรู้ตลอดชีวิตจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของอาสาสมัคร (Rochester et al., 2010) จากผลการวิจัยในครั้งนี้ สะท้อนให้เห็นว่า อาสาสมัครชุมชนได้มีการพัฒนาทุนมนุษย์ของตนเองผ่านกระบวนการเรียนรู้ที่ได้รับจากการทำงานอาสาสมัครและการอบรมต่าง ๆ ทำให้อาสาสมัครชุมชนมีความรู้เพิ่มมากขึ้น และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานและชีวิตประจำวันได้อย่างดียิ่งขึ้น

นอกจากนี้ อาสาสมัครชุมชนสามารถสร้างเครือข่ายทางสังคมที่เป็นการเพิ่มทุนทางสังคมให้กับอาสาสมัครชุมชนแต่ละบุคคลอีกด้วย จากผลการวิจัย พบว่า อาสาสมัครชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ผ่านการอบรม เช่น การป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และการลดความเสี่ยงของการเกิดโรคเบาหวาน เป็นต้น ทำให้อาสาสมัครชุมชนที่ผ่านการอบรมแล้ว สามารถนำความรู้ไปใช้และถ่ายทอดให้กับบุคคลอื่นได้ และเกิดความมั่นใจในตนเอง สอดคล้องกับ Western Connecticut State University (n.d.) และ Rochester et al. (2010) ที่อธิบายไว้ว่า งานอาสาสมัครช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การเพิ่มทักษะทางสังคม การส่งเสริมความแข็งแรงทางร่างกายและจิตใจ ทำให้เกิดความสุขผ่านการทำกิจกรรมอาสาสมัคร ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้ อาสาสมัครชุมชนที่เข้าร่วมงานอาสาสมัครนั้น ได้มีโอกาสในการสื่อสารกับหลากหลายกลุ่มคน ดังนั้น อาสาสมัครชุมชน

ต้องใช้รูปแบบการสื่อสารที่แตกต่างกันออกไปเพื่อลดความขัดแย้ง สร้างความเข้าใจที่ตรงกัน และที่สำคัญยังก่อให้เกิดการปฏิสัมพันธ์อันดีระหว่างอาสาสมัครชุมชนและสมาชิกในชุมชนอีกด้วย ในระดับชุมชน ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนการพัฒนาภายในชุมชน เช่น การส่งเสริมการมีส่วนร่วม การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การส่งเสริมภาพลักษณ์ของชุมชน ตลอดจนก่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันของคนในชุมชน สอดคล้องกับ Community Engagement โดย Western Connecticut State University (n.d.) อธิบายไว้ว่า อาสาสมัครจะเป็น ตัวยึดโยงชุมชนเข้าไว้ด้วยกัน โดยการเป็นอาสาสมัครจะเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยให้สมาชิก ในชุมชนเชื่อมต่อกับชุมชนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง จะทำให้ชุมชนมีการพัฒนาที่ดีขึ้นกว่าเดิม ถึงแม้ การช่วยเหลือเหล่านั้นจะเป็นการช่วยเหลือเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ตาม ก็สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลง ที่ยิ่งใหญ่ให้เกิดขึ้นกับชีวิตของบุคคลคนอื่น ชีวิตของสัตว์ หรือแม้กระทั่งองค์กรที่ต้องการ ความช่วยเหลือ เช่นเดียวกับการศึกษาของ Clark and Wilson (1961, อ้างถึงใน Chinman & Wandersman, 1999) ที่แบ่งประโยชน์ของอาสาสมัครไว้ 3 ประเภท ได้แก่ 1) ประโยชน์ที่เป็นรูปธรรม (Material Benefits) คือ เป็นรางวัลที่จับต้องได้ ซึ่งเกี่ยวข้องกับมูลค่าทางการเงิน เช่น การได้รับ ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการให้บริการของชุมชน โดยผลการวิจัยครั้งนี้ พบว่า อาสาสมัครได้รับ ข้อมูลข่าวสารที่สำคัญต่าง ๆ เพื่อนำมาถ่ายทอดให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบทั่วถึงกัน เช่น การแจกหน้ากากอนามัยและเจลแอลกอฮอล์ได้ก่อให้เกิดการป้องกันตนเอง และป้องกันการแพร่ ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ภายในชุมชนของตนเอง 2) ประโยชน์ที่มั่นคง (Solidary Benefits) เป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ เปรียบเสมือนรางวัลทางสังคมของการเป็นสมาชิกกลุ่ม เช่น การได้รับการยอมรับและความเคารพจากผู้อื่น โดยจะเห็นได้จากผลการวิจัยในครั้งนี้ ที่พบว่า อาสาสมัคร ชุมชนที่ทำงานอาสาสมัครทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการล้วนแต่ได้รับการยอมรับจากคน ในชุมชน เช่น อาสาสมัครชุมชนเป็นแบบอย่าง ในการปฏิบัติตัวในเรื่องของการดูแลสุขภาพ และอนามัย ทำให้สมาชิกในชุมชนให้การยอมรับและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติอย่างเคร่งครัด เช่น การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมมารกินอาหาร และการให้ความสำคัญกับการออกกำลังกาย เป็นต้น และ 3) ประโยชน์ตามเป้าหมาย (Purposive Benefits) เป็นสิ่งที่จับต้องไม่ได้ โดยเกิดจากเป้าหมาย ขององค์กร และอาสาสมัครที่เป็นสมาชิกจะได้รับผลตอบแทนหรือรางวัลก็ต่อเมื่ออาสาสมัคร ได้พยายามบรรลุเป้าหมาย โดยผ่านการเข้าร่วมงานอาสาสมัครขององค์กรต่าง ๆ เช่น การทำให้ ชุมชนมีความปลอดภัยสำหรับการอยู่อาศัย ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยในครั้งนี้ ที่พบว่า อาสาสมัครชุมชนมีความพยายามที่จะบรรลุเป้าหมายตามที่หน่วยงานได้กำหนดไว้ เช่น การติดตาม และตรวจตราบุคคลที่เข้า-ออกในพื้นที่ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ในแต่ละวัน เพื่อรายงานให้กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

โดยการดำเนินการดังกล่าวของอาสาสมัครชุมชนก็เป็นการเสริมสร้างความเชื่อมั่นของสมาชิกในชุมชนในความปลอดภัยของชุมชนของตนเองว่าไม่มีการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

สำหรับความคาดหวังของอาสาสมัครชุมชนต่อค่าตอบแทนในการทำงานอาสาสมัครที่ได้เข้าร่วมดำเนินการนั้น พบว่า อาสาสมัครชุมชนอุทิศเวลา แรงกาย แรงใจ สติปัญญา รวมทั้งสิ่งของ โดยมอบให้กับชุมชนหรือสังคมโดยไม่ได้มุ่งหวังผลตอบแทนหรือรางวัลใด ๆ สอดคล้องกับ Herman (n.d.) ที่อธิบายไว้ว่า อาสาสมัครอาจทำงานเพื่อการกุศลโดยไม่คาดหวังค่าตอบแทนใด ๆ รวมถึงองค์การอาสาสมัครทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการที่เป็นส่วนหนึ่งขององค์การภาคประชาสังคม โดยต้องปราศจากการสรรหาและรักษาที่จะทำให้อาสาสมัครมีความกังวลใจเกี่ยวกับค่าจ้างหรือการเรียกร้องชั่วโมงการทำงาน อาจกล่าวได้ว่า อาสาสมัครชุมชนเป็นบุคคลที่เสียสละเวลา แรงกาย แรงใจ เพื่อประโยชน์กับส่วนรวม โดยไม่หวังผลตอบแทนที่เป็นวัตถุหรือเงินตรา แต่อาสาสมัครชุมชนจะได้รับความสุขทางกายและจิตใจ รวมถึงการได้เป็นที่ยอมรับจากสมาชิกในครอบครัวและสมาชิกในชุมชนเป็นผลตอบแทนกลับคืนมา (ชาญณรงค์ วงศ์วิชัย, 2560; ปิยากร หวังมหาพร, 2556; อภิตี วงศ์ศิริ, 2563; Meier & Stutzer, 2004) ซึ่งสอดคล้องกับบริบทของสังคมชนบทที่ยึดหลักพระพุทธศาสนาในการดำเนินชีวิต เช่น การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น เป็นการประพฤติปฏิบัติที่มีความปรารถนาจะเห็นผู้อื่นมีความสุขหรือพ้นจากความยากลำบากต่าง ๆ สะท้อนถึงความตั้งใจดีและเจตนาที่ดีที่มีต่อผู้อื่นบนพื้นฐานของพระพุทธศาสนา ไม่ว่าจะมีความเมตตา ความกรุณา และการแบ่งปันให้ผู้อื่น (สัมพันธ คงพูนทรัพย์, 2560; อภิตี วงศ์ศิริ, 2566; อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2565) ดังนั้น งานอาสาสมัครจะช่วยให้เกิดการขัดเกลาตัวตนของอาสาสมัครชุมชนให้มีความเสียสละเพื่อช่วยเหลือผู้ประสบความทุกข์ยากลำบาก

ในทางตรงข้าม การไม่หวังค่าตอบแทนใด ๆ ของอาสาสมัครชุมชนนั้น ในความเป็นจริงอาสาสมัครชุมชนต้องเผชิญกับต้นทุนค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการเข้าร่วมงานอาสาสมัครทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เช่น ค่าน้ำมันเชื้อเพลิงที่ใช้ในการเดินทาง ค่าอินเทอร์เน็ตในการติดต่อประสานงาน ค่าอาหารและเครื่องดื่ม และค่าอื่น ๆ เช่นเดียวกับ Handy and Mook (2011) ที่สะท้อนให้เห็นว่าค่าใช้จ่ายของอาสาสมัครแต่ละคนที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมงานอาสาสมัครเริ่มตั้งแต่การสูญเสียรายได้ (Foregone Earnings) จนถึงค่าใช้จ่ายโดยตรงที่ต้องรับผิดชอบ เช่น ค่าเดินทาง ค่าที่พัก และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ แต่อาสาสมัครชุมชนก็มีความเต็มใจและสมัครใจที่จะเข้าร่วมงานอาสาสมัครเช่นเดิม จากปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นนั้น จะเห็นได้ว่าอาสาสมัครชุมชนเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาของชุมชนและสังคม หรือองค์การภาคประชาสังคมต่าง ๆ ในนามองค์การชุมชน องค์การอาสาสมัคร หรือแม้แต่องค์กรสาธารณะประโยชน์ต่าง ๆ อย่างไรก็ตาม อาสาสมัครชุมชนกลับถูกมองเป็นทรัพยากรที่มองไม่เห็น (Invisible Resources) หรือแรงงานเสรี (Free Labor) (สุนิตย์ เจริญฐา และ วินัย เมฆไตรภพ, 2548; Handy & Mook, 2011) บนพื้นฐานความเชื่อที่ว่า

การอุทิศตนเพื่อทำความดีของอาสาสมัครนั้นส่งผลให้องค์กรต่าง ๆ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ไม่ได้มีการวิเคราะห์ประโยชน์-ต้นทุน (Benefit–Cost Analysis) ในขณะเดียวกัน องค์กรต่าง ๆ และอาสาสมัครกลับเลือกที่จะวิเคราะห์เฉพาะประโยชน์สุทธิสูงสุดของการเป็นอาสาสมัคร (Net Benefits) ส่งผลให้อาสาสมัครไม่ได้ถูกให้ความสำคัญในการบริหารจัดการเมื่อเปรียบเทียบกับทรัพยากรประเภทอื่น ๆ ที่ต้องมีการจ่ายค่าตอบแทน (Handy & Mook, 2011)

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับอาสาสมัครชุมชน เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรมีการสนับสนุนและส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมอาสาสมัครให้มากขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เยาวชน หรือกลุ่มเปราะบาง เพื่อให้สมาชิกในชุมชนได้มีโอกาสในการเป็นอาสาสมัครชุมชนในการดูแล สนับสนุน ช่วยเหลือ และเผื่อระวัง เพราะการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนผ่านการเป็นอาสาสมัครชุมชน จะทำให้ชุมชนเกิดการหลอมรวมเข้าเป็นหนึ่งเดียวกัน นำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนต่อไปในอนาคต นอกจากนี้ควรมีการประชาสัมพันธ์ถึงประโยชน์ที่จะได้รับจากการเป็นอาสาสมัครชุมชนทั้งในระดับบุคคลและชุมชน ทั้งในเชิงมูลค่าทางเศรษฐกิจและเชิงมูลค่าทางสังคม ให้สมาชิกในชุมชนได้รับทราบเพื่อเป็นการกระตุ้นเข้าร่วมในงานอาสาสมัครให้มากยิ่งขึ้น

2. ควรมีการพิจารณาให้ค่าตอบแทนในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับอาสาสมัครชุมชน เช่น การให้ค่าตอบแทนในรูปแบบของเงิน สิ่งของ หรืออาจเป็นการจัดสวัสดิการที่มุ่งเน้นการลดภาระค่าใช้จ่ายของอาสาสมัครที่ต้องแบกรับภาระให้ลดน้อยลง รวมถึงเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานให้กับอาสาสมัครชุมชนให้เพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาเชิงวิเคราะห์มูลค่าของงานอาสาสมัครทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการในเชิงมูลค่าทางเศรษฐกิจ รวมถึงการวิเคราะห์ประโยชน์-ต้นทุน ที่เกิดขึ้นของอาสาสมัครชุมชนที่เข้าร่วมงานอาสาสมัคร เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาและส่งเสริมงานอาสาสมัครของชุมชนและประเทศให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

กิตติกรรมประกาศ

บทความนี้ใช้ข้อมูลจากงานวิจัยเรื่อง “มุมมองอาสาสมัครต่อค่าตอบแทนการทำงานเพื่อสังคม: กรณีศึกษาเขตพื้นที่อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสาขาวิชาสังคมศาสตร์ กลุ่มวิชาพัฒนาศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เอกสารอ้างอิง

- ชาญณรงค์ วงศ์วิชย์. (2560). คุณลักษณะอาสาสมัครที่มีผลต่อบทบาทอาสาสมัครสาธารณสุข.
วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, 6(2), 40-58.
- นงนุช จิตตะเสโณ. (2561). *อาสาสมัครกับการพัฒนาคุณภาพชีวิต: กรณีศึกษาอาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ จังหวัดสงขลา* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโท]. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. PSUKB. <http://kb.psu.ac.th/psukb/handle/2016/12739>
- บุษกร เชี่ยวจินดา กานต์. (2561). เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพแบบกรณีศึกษา. *วารสารศิลปศาสตร์ปริทัศน์*, 13(25), 103-117.
- ปิยากร หวังมหาพร. (2556). พัฒนาการเชิงนโยบายอาสาสมัครไทย: จากความมั่นคงสู่การพัฒนาสังคม. *วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี*, 10(2), 15-26.
- รัตน์ชีวาต์ ต้นตีกุลวรา, โยธิน แสงวงดี, และสุกัญญา บุรณเดชาชัย. (2564). การสื่อสารความเชื่อเพื่อการดำรงอยู่ของศิลปะการแสดงพื้นบ้านละครชาตรีเท่งตุ๊ก จังหวัดจันทบุรี. *วารสารดุฎฐิบัณฑิตทางสังคมศาสตร์*, 11(3), 748-759.
- ศุภรัตน์ รัตนมุขย์. (2548). อาสาสมัคร: การพัฒนาตนเองและสังคม. *วารสารพัฒนศาสตร์*, 1(2), 1-9.
- ศุภรัตน์ รัตนมุขย์. (2551). *ระบบการบริหารจัดการงานอาสาสมัคร ศึกษากรณี: มูลนิธิพุทธฉือจี้ไต้หวัน*. ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม สำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้ (องค์การมหาชน).
- ลัมพันธ์ คงพูนทรัพย์. (2560). การใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสา. *Journal of Roi Kaensarn Academi*, 2(1), 1-14.
- สุนิตย์ เชรขรรฐา และวินัย เมฆไตรภพ. (2548). *รายงานฉบับสมบูรณ์: การศึกษาและประยุกต์บทเรียนงานอาสาสมัครจากต่างประเทศเพื่อพัฒนาระบบอาสาสมัครในประเทศไทย*. มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- อภิรดี วงศ์ศิริ. (2563). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์: อาสาสมัครสาธารณสุขกับชมรมกีฬาท้องถิ่นศึกษากรณีเขตพื้นที่การปกครองขององค์การบริหารส่วนตำบลในเขตอำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อภิรดี วงศ์ศิริ. (2566). *จิตสาธารณะและองค์การภาคประชาสังคม* [เอกสารไม่ได้ตีพิมพ์]. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2565). *คนไทยใจดี: ทบทวนแนวคิดจิตสาธารณะกับสังคมไทย*. คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- Bittman, M., & Fisher, K. (2006). Exploring the economic and social value of the present patterns of volunteering in Australia. *FaHCSIA Research Paper 28*.

- Chinman, M. J., & Wandersman, A. (1999). The benefits and costs of volunteering in community organizations: Review and practical implications. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 28(1), 46-64.
- Handy, F., & Mook, L. (2011). Volunteering and volunteers: Benefit-cost analyses. *Research on Social Work Practice*, 21(4), 412-420.
- Herman, M. (n.d.). *Employee or Volunteer: What's the Difference?*
<https://nonprofitrisk.org/resources/articles/employee-or-volunteer-whats-the-difference/>
- Meier, S., & Stutzer, A. (2004). Is volunteering rewarding in itself? Evidence from a natural experiment (No. 2004-12). *CREMA Working Paper*.
- Rochester, C., Paine, A. E., Howlett, S., Zimmeck, M., & Paine, A. E. (2010). *Volunteering and Society in the 21st Century*. Palgrave Macmillan.
- VolunteeringWA. (2015). *The economic, social, and cultural value of volunteering to Western Australia*. Institute of Project Management.
- Western Connecticut State University. (n.d.). Community engagement: *benefits of community service*.
<https://www.wcsu.edu/community-engagement/benefits-of-volunteering/>